

Livet etter soning

Bacheloroppgave i sosiologi
Universitetet i Stavanger

Anny Fattnes Eriksen
Studentnummer: 260934

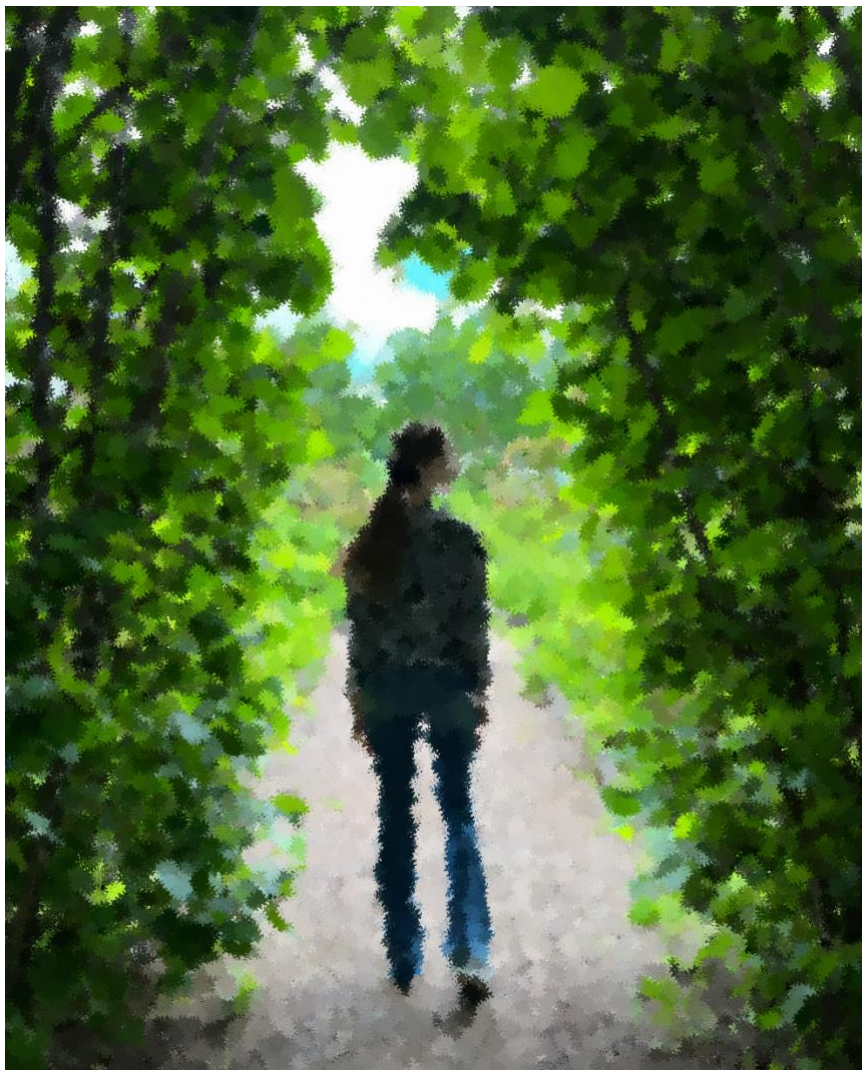
Veileder: Håkon Larsen

Leveret dato: 11.05.2023
Antall ord: 8977

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål? JA: NEI: (sett kryss)

Livet etter soning

Bacheloroppgave i sosiologi

Universitetet i Stavanger

11.05.2023

Forord

Denne bacheloroppgaven er skrevet i forbindelse med avsluttende utdanning for studieretningen sosiologi, ved Universitetet i Stavanger.

Først og fremst vil jeg takke Nettverk Etter Soning for en fin og lærerik praksistid, som inspirerte meg til å skrive denne oppgaven. Sammen med praksisoppholdet har prosessen av å skrive denne oppgaven gitt meg et innblikk i hvordan det er å komme tilbake til samfunnet etter lang tid på institusjon, og gitt et innsyn i rollen som frivillig. I denne tiden har jeg blitt kjent med mange ulike mennesker, lært mye om andre og meg selv.

Til slutt vil jeg rette en takk til min pappa som har vist engasjement og interesse for studiet og oppgaven, og har vært til god hjelp under skriveprosessen. Jeg vil også takke min søster og mamma for gode innspill, og min veileder Håkon Larsen

God lesing!

Anny Fattnes Eriksen

Stavanger, 11.05.2023

Sammendrag

Hvordan arbeider en frivillig organisasjon med straffedømte etter løslatelse, og hva er motivasjonen med å jobbe i Nettverk Etter Soning?

Nettverk Etter Soning (NES) er en frivillig organisasjon i Røde Kors som hjelper straffedømte i livet etter soning. Ved hjelp av ulike sosiologiske teorier skal denne oppgaven gi en bedre forståelse av hvordan det er å komme tilbake til samfunnet etter soning, og betydningen av å få hjelp av en frivillig organisasjon. Jeg valgte å benytte en kvalitativ metode for å avdekke problemstillingen, for å få en bedre innsikt i organisasjonen. Derfor er det utført semistrukturerte intervjuer med tre ansatte i NES.

Sosiologiske teorier som er tatt i bruk for å drøfte problemstillingen er teorier om hva som motiverer til handling, sosiale avvik, stigma, stemplingsteori, det sosiale mennesket, om selvet og speilselvet, makt og tillit. Drøftingen av disse teoriene opp mot innhentet empiri vil gi en bredere oppfatning om tilbakeføringsarbeid i livet etter soning.

Livet kan være vanskelig for mange i en overgang fra strenge rammer i fengsel til en fri verden. Makten de underligger i institusjonene etterfølger dem i den frie verdenen, men den utøves på en annen måte med friere rammer, større selvansvar og flere muligheter. Det er viktig og ofte avgjørende at straffedømte får hjelp av NES i tiden etter soning, for å kunne lettere tilpasse seg samfunnet utenfor murene.

NES er med på å skape og muliggjøre et nytt nettverk uten rus og kriminalitet, gjenopprette tapte relasjoner, hjelpe mennesker ut i arbeid, og hjelpe med gjeldsproblemer. Dette gjør godt for de ansatte, de frivillige, og selve deltagerne som er i hovedfokus. Å jobbe i en frivillig organisasjon som NES er motivert av verdier og moraler hos de ansatte, og en nytte om å gjøre noe godt for samfunnet og enkeltindivider. Å kunne være en brikke i at noen oppnår en positiv endring i livet gjør godt for både sitt eget selv og for noens andre sosiale selv.

Innholdsfortegnelse

1.0 introduksjon og temavalg	5
1.1 Nettverk Etter Soning.....	6
1.2 Problemstilling	7
1.3 Oppbygging av oppgaven	7
2.0 Teori	8
2.1 Sosialt avvik.....	8
2.1.1 Stigma.....	8
2.1.2 Stemplingsteori	9
2.2 Makt og tillit.....	9
2.2.1 Tillit.....	10
2.3 Hva motiverer til handling?	11
2.3.1 Østerbergs fortolkende sosiologi.....	11
2.3.2 Webers handlingstyper	11
2.3.3 Lamont og Coleman om hva som motiverer til handling	12
2.4 Det sosiale mennesket	12
2.4.1 Selvet	13
2.4.2 Speilselvet	13
3.0 Metode	14
3.1 Metodevalg	14
3.2 Forskningsdesign og datainnsamling	15
3.3 Utvalg av informanter.....	15
3.4 Intervjuene	16
3.5 Forskningsetikk	16
3.6 Metodens begrensninger.....	17
4.0 Empiri og Analyse	18
4.1 Betydningen av å jobbe i NES	18
4.2 Et spørsmål om å fjerne det kriminelle stemplet	20
4.3 Agent i sitt eget liv	22
4.4 Et forhold mellom makt og tillit	24
5.0 Avslutning	26
5.1 Videre forskning	28
6.0 Referanser	29
Vedlegg	31
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	31
Vedlegg 2: Samtykkeskjema	32

1.0 introduksjon og temavalg

Mange opplever det krevende å vende tilbake til samfunnet etter ferdig soning. Mange innsatte kan utvikle en «fengslende selvforholdningsmåte» (Rye & Lundeberg, 2018), som kan minne om det å være i fengsel etter å ha blitt institusjonalisert og passivisert i fange-rollen. Dette kan skape en barriere som er vanskelig å bli kvitt når de møter samfunnet etter løslatelse. En mangel på selvbestemmelse gjør det vanskelig å skulle takle friheten, og langvarig soning og mangel på kontakt med omverdenen kan skape sosial angst og ensomhet. En innsatt og rusmisbruker blir ofte utsatt for stigma som er vanskelig å bli kvitt. De kan ofte oppleve at fengselsopphold kan forsterke dette stigma ved at en status som viljesvak, umoralsk, udisiplinert, kriminell og fange overgår andre viktige personlige kjennetegn. Derfor er det utrolig viktig at disse menneskene får hjelp og støtte i tiden etter soning.

Det er dokumentert at dårlige levekår er en risikofaktor for tilbakefall av ny kriminalitet (St.meld. nr. 37 (2007-2008)). Derfor er det nødvendig å gjøre noe med levekårene, men også tilby tiltak som vil bidra til endring i den straffedømte. Kontinuerlig og koordinert innsats fra alle berørte parter over lang tid, vil gjøre det mulig å lykkes i å ikke havne tilbake i kriminaliteten. Kriminalomsorgen legger til rette for at den innsatte er godt rustet når de skal tilbake til samfunnet (Kriminalomsorgen). Men de har ikke lengre ansvar for den straffedømte når straffen er ferdig sonet. Den som har ansvar for den straffedømte etter ferdig soning er kommunen der personen bosetter seg. De har rett på spesialisthelsetjenester som rus- og psykiatrisk behandling, men det er den straffedømte selv som må ta valget om den ønsker en tilværelse uten kriminalitet. Det kan være vanskelig å ta det valget, spesielt når man ikke har et nettverk utenfor det kriminelle eller rusmiljøet. Hvordan kan man etablere et helt nytt og «vanlig» nettverk? Veldedige organisasjoner som tilbyr tjenester etter løslatelse er blant annet Kirkens Bymisjon, Blå Kors, og Røde Kors sitt NES.

I 4. semester ble jeg godt kjent med Røde Kors og NES, da jeg hadde praksisplass der. Noe som inspirerte meg til å søke praksis der var tanken om hvor viktig det er å hjelpe mennesker som har falt utenfor samfunnet. Før jeg begynte på sosiologi bacheloren var jeg på reise i Øst-Afrika, og fikk se der hvordan de utstøtte ble dårlig tatt imot av samfunnet. I en liten landsby utenfor Gulu i Nord-Uganda bor det tidligere barnesoldater og barnebruder, som har blitt utstøtt av befolkningen og må leve adskilt fra resten av samfunnet. Selv om de kriminelle handlingene de måtte gjøre var ufrivillig, blir de ikke godtatt og akseptert av samfunnet. Dette

inspirerte meg til å ville studere mer hvordan vi i Norge behandler de «utstøtte» i samfunnet, og da spesielt hvordan organisasjoner hjelper tidligere straffedømte som skal tilbake i samfunnet. Fokuset i denne oppgaven er derfor livet etter soning.

1.1 Nettverk Etter Soning

Å etablere et helt nytt og «vanlig» nettverk uten rus og kriminalitet kan være vanskelig. Dette er noe av det Nettverk Etter Soning (NES) er til hjelp for. NES er et tiltak innenfor Røde Kors som jobber med å hjelpe de som vil ut av rus og kriminalitet. *«Målet med NES er å gi straffedømte en sjanse til å øke sin livsmestring, og bidra til at de kan etablere et liv som ikke er styrt av kriminalitet og rus»* (Røde Kors). NES hjelper straffedømte både etter soning og før de løslates, slik at de er mest mulig rustet til de skal ut av fengsel.

NES hjelper de straffedømte og tidligere straffedømte på tre hovedområder: fritid, arbeid og gjeld. Ved hjelp av frivillige tilbyr de én-til-én-oppfølging, den tidligere innsatte blir koblet opp mot en frivillig som skal være til støtte for å etablere et nytt sosialt nettverk. De frivillige er også med på å organisere og lede en rekke fritidsaktiviteter som de frivillige og deltagerne kan delta på. Deltageren, som er det de kaller de tidligere straffedømte, kan også få hjelp til økonomiske problemer og gjeld. Å komme ut i arbeidslivet kan også være krevende, og dette er også noe NES hjelper deltagerne med.

Det er viktig å studere livet etter soning for å hjelpe med å redusere tilbakefall og kriminalitet. Når tidligere straffedømte får mulighet til å integrere seg tilbake i samfunnet på en positiv måte, kan de være mindre tilbøyelige til å begå nye lovbrudd.

Hensikten med denne oppgaven er derfor å belyse hvor viktig tilbakeføringsarbeid er i livet etter soning. Hvilken betydning dette arbeidet kan ha for samfunnet og på den tidligere straffedømte. Spesifikt vil denne oppgaven studere Røde Kors sitt NES i Stavanger og hvordan de arbeider med straffedømte etter løslatelse.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen for denne oppgaven er derfor:

«Hvordan arbeider en frivillig organisasjon med straffedømte etter løslatelse, og hva er motivasjonen med å jobbe i Nettverk Etter Soning?»

1.3 Oppbygging av oppgaven

Oppgaven fortsetter videre med et teorikapittel som presenterer og drøfter sentrale teorier som er relevant for utdyping av problemstillingen. Teoriene og begrepene vil brukes som verktøy for å belyse tilbakeføringsarbeidet NES gjør for å hjelpe innsatte i livet etter soning. Videre i metodekapittelet blir oppgavens forskningsdesign presentert; hvilken metode som er blitt brukt for å innhente empiri. Deretter vil innhentet empiri bli presentert og analysert opp mot teorien, i et samlet empiri- og analyse-kapittel. Avslutningsvis vil sentrale funn og konkluderende bemerkninger bli presentert.

2.0 Teori

Målet med kapittel 2.0 er å presentere og drøfte relevant teori. Dette vil brukes som utgangspunkt for utdyping av problemstillingen og videre analysearbeid opp mot innhentet empiri. Begreper og teorier brukes i denne sammenheng som verktøy for å belyse tilbakeføringsarbeid NES gjør mot et liv etter soning. De sosiologiske verktøyene i denne oppgaven er teorier om sosialt avvik, stigma, stemplingsteori, makt og tillit, fortolkende sosiologi med fokus på menneskelig handling, og teorier om det sosiale mennesket; selvet og speilselvet.

2.1 Sosialt avvik

Avvikende atferd involverer handlinger og egenskaper som utløser negative reaksjoner fra publikum (Pontell & Rosoff, 2011). Avvik er det som strider mot samfunnets felles sosiale normer, og ved å definere avvik får en frem det normale (Olsen et.al., 2018). Eksempler på sosiale avvikere er alkoholikere, prostituerte, narkomane, innbruddstyver, osv. Homofili var også noe som tidligere ble sett på som sosialt avvik, men har i senere tid blitt mer akseptert. Bruk av narkotika ble tidligere ikke sett på som sosialt avvik, fordi det ble frem til 1960-tallet ansett som medisinsk anliggende (Olsen et.al., 2018). Sosiale avvik er derfor noe som varieres og kan endres over tid, og det er noe som er sosialt konstruert.

2.1.1 Stigma

Sosiologen Erving Goffman definerte stigma som en sosial smerte noen opplever etter å ha fått en sosial utdefinering som moralsk utilstrekkelig eller mindreverdige (Goffman, 1986). Egenskapene de har blir sett ned på, og stigmaet består av reaksjoner omgivelsene møter dem med, som gir en sosial smerte. Goffman opererer med tre typer stigma; stigma knyttet til kroppslige uttrykk og egenskaper, stigma knyttet til negative karaktertrekk, og «tribal stigma» (Olsen et.al., 2018). Stigma knyttet til kroppslige uttrykk og egenskaper handler om fysiske avvik som gjør at noen skiller seg ut fra flertallet. For eksempel at noen er ekstremt overvektig eller har en fysisk funksjonsnedsettelse. Kriminelle er eksempel på personer som har et stigma knyttet til negative karaktertrekk, som udisiplinert, umoralsk og viljesvak. Etniske minoriteter og religiøse grupperinger får ofte et «tribalt stigma».

En kriminell har stigma knyttet til negative karaktertrekk. Men stigma kan også referere til ikke-individuelle faktorer (Olsen et.al., 2018). Det kan for eksempel være stigma fra et sted de har vært, som i et fengsel, eller mer spesifikt hvilken fengselsavdeling de har sittet på. Har man først blitt påført et sterkt stigma kan det være vanskelig å kvitte seg med det. Etter at straffedømte har sonet straffen ferdig vil de fremdeles bære stemplet som kriminell. Stigmaet endrer kun status fra å være kriminell til å være en tidligere kriminell. Det vil alltid henge over dem og muligens være en smerte de må bære. Men en person som bærer på et stigma kan utvikle strategier for å fremstå som mer normal (Goffman, 1986). Noen vil ha som strategi å trekke seg unna sosiale sammenkomster, noe som ofte kan resultere i vondt verre.

2.1.2 Stemplingsteori

Howard Becker skriver om hvordan mennesker lager og tilhører ulike grupper, hvordan vi påvirker andre ved å gruppere de og se ned på dem, og ved å gi de et usynlig stempel (Becker, 1963). I sosiale fellesskap lærer vi å omgås med andre mennesker, og gjennom interaksjon forstår vi hva som kreves av oss selv som mennesker. Det er her vi lærer grensene mellom det som er normalt og det som avviker. «*Avvik forstått i et stemplingsperspektiv, betyr at det ikke eksisterer som et sosialt problem så lenge det ikke har blitt definert som et problem*» (Olsen et.al., 2018, s. 142). Når det blir skapt grenser mellom hva som blir akseptert og hva som er unormalt, vil særskilte grupper i samfunnet tydeliggjøres. Stemplingsteorien sier noe om at stemplingsprosessen gjør det vanskelig å komme inn igjen i normale hverdagsrutiner (Becker, 1963). For eksempel kan det være vanskelig for kriminelle straffedømte å komme ut på arbeidsmarkedet igjen etter soning, fordi de har blitt stemplet som kriminell.

2.2 Makt og tillit

Michel Foucault forsøker å forklare maktens rolle i fremveksten av et moderne fengselssystem (Foucault, 1999). Fengsel og avvikssosiologi belyser hvordan makt og disiplin utøves i fengsel, og at dette har en effekt etter soning når de innsatte skal ut igjen i samfunnet (Jacobsen N. B., 2018). Foucaults begrep om «det fengselsaktige» sier noe om hvordan makt i fengsel speiler en makt ute i samfunnet (Foucault, 1999). Stigma og det kriminelle stemplet de innsatte bærer med seg ut i samfunnet gjør at de fysiske murene blir byttet ut med abstrakte og usynlige murer. Selvskapte mentale murer skaper personlige barrierer som begrenser deres handlingsrom utenfor fengslet (Jacobsen N. B., 2018).

Foucault skiller mellom produktiv og repressiv makt. Produktiv makt er skapende og muliggjørende, mens repressiv makt begrenser handlingsmuligheter hos individet (Foucault, 1999). Maktutøvelse fratar ikke bare frihet, men muliggjør også deltakelse i samfunnet. Maktutøvelsen mot slutten av 70-tallet dreide seg nå om å styre aktører som rasjonelle, frie og autonome subjekter (Merquior, 2008). Denne type makt er det Foucault kalte for «governmentality», som handler om å bringe frem selvregulerende subjekter uten å korrigere handling og tanker og legge til retter for at aktøren skal styre selv etter betingelser og bestemte idealer (Read, 2008). Maktutøvelsen lager rammer for at de domfelte selv kan gjøre det som skal til for å bli «normal» og lovlydig.

Ved at de straffedømte selv skal styre sitt eget liv vil de kunne forme sitt eget selv, lære seg selv å kjenne, skape en selvrefleksivitet og kunne forandre seg selv. Dette kalte Foucault for «selvets teknologier». Selvets teknologier tillater individer å utføre operasjoner på egen kropp og sjel, oppførsel, tanker og væremåte, på egenhånd eller ved hjelp av andre. En transformerer seg selv for å oppnå umoral, lykke og visdom (Foucault, 1988). Det handler kort sagt om hvordan man kan gjøre seg selv til et selv.

2.2.1 Tillit

Grunnsteinen til menneskelig samhandling er tillit (Olsen, 2018). Tillit er noe som man må gjøre seg fortjent til, og er ikke noe man kan bestemme seg for å ha. Tillit kan være risikabelt, og i en hjelperelasjon kan det være etiske utfordringer knyttet til dette. Tillit blir ofte definert som noe som er i kontrast med makt. Men det kan også være noe som hører sammen med makt (Grimen, 2001). Tillit til systemer er avhengig av hvilken kontakt man kan oppnå med den som representerer systemet (Giddens, 1994). I hjelperelasjoner er det et skjevt maktforhold, noe som kan være utfordrende når det kommer til tillit. Det åpner for at tillit kan misbrukes, og for at den som skal utføre hjelp gir for mye tillit og utvider handlingsrommet deltageren har behov for (Olsen, 2018).

2.3 Hva motiverer til handling?

2.3.1 Østerbergs fortolkende sosiologi

Sosiologen Dag Østerbergs fortolkende sosiologi har fokus på menneskelig handling, sosial interaksjon og samfunnsforhold (Østerberg, 1993). Han var opptatt av at sosiale handlinger er noe vi må forstå i lys av hvilken kontekst man er i, de omstendighetene handlingen finner sted. I forbindelse med denne oppgaven, er det hensikten av handlingen som er interessant. Østerberg skriver at «*hensikten blir handlingen tatt som fortid*» (Østerberg, 1993, s. 19). Det er ikke handlingene vi opplever, men hensikter, fordi atferd blir betraktet og fortolket i fortiden. Hensikt er fortid og handling er nåtid. Skal man begrunne en handling, må man se tilbake på hensikten. Sett i sammenheng med Max Webers teori, beskriver Weber denne hensikten med sine handlingstyper.

2.3.2 Webers handlingstyper

En menneskemodell som tilsier at mennesker er rasjonelle aktører er teorien om rasjonelle valg. Rasjonelle aktører handler etter det som er best og mest effektivt for å nå målene vi ønsker (Aakvaag, 2008). Max Weber var opptatt av rasjonaliteten og at mennesker handler basert på fornuft. Hans handlingstyper beskriver hva som driver oss i ulike former for handling (Weber, 1905/1995). Han forsøkte å beskrive idealtypiske handlinger for å forstå virkeligheten, og skilte mellom idealtypene formålsrasjonell, verdirasjonell, tradisjonell og affektiv handling. Begrepene kan hjelpe med å finne mønstre og sammenhenger i hverdagen. Webers Idealtyper blir beskrevet av (Veiden, 2018, s. 79):

Formålsrasjonell handling handler om å nå et mål. Du vet hva du vil oppnå og hvilke midler som ligger til rådighet. For å nå målet vurderer man rasjonelt forholdene mellom de ulike alternativene for å oppnå resultat. Dette kan sees på som egoistisk handling, men trenger ikke nødvendigvis å være det. Et typisk eksempel på formålsrasjonell handling er at man velger en jobb fordi du har lyst på en viss lønn. Et annet eksempel kan være å hjelpe noen i livet etter soning, og en formålsrasjonell aktør vil velge metoder som kan hjelpe den straffedømte.

Verdirasjonell handling er ikke like opptatt av resultater og konsekvenser. Aktøren handler rasjonelt på en annen måte, hvor det ikke er meningen å oppnå et overordnet mål. En verdirasjonell person handler etter aksepterte normer og verdier. I hverdagslige handlinger kan det refereres til ting man unngår å gjøre, fordi sånt gjør

man bare ikke. Derimot ville en formålsrasjonell person gjort det de burde ha unngått hvis de mener det gir best mulig konsekvenser.

Tradisjonell handling handler mer om vaner, og man gjør ting fordi det har man alltid gjort. Manglende refleksjon og stor grad av automatikk gjør at man får et handlingsmønster der man ikke tenker over hva man gjør, før noen stopper oss i å gjøre det. Dette er for eksempel ting som å drikke den samme kaffen om morgningen fordi du av vane drikker den, selv om det finnes en bedre kaffe.

Affektiv handling er handlinger som er styrt av spontanitet og følelser. Handlingene er uforutsigbare og lite gjennomtenkte. Et affektuelt valg kan for eksempel være hevndrap eller en mindre handling som å stjele noe fordi man ser det er lett å stjele. Ifølge Weber er hverken tradisjonell eller affektiv handling rasjonell (Weber, 1905/1995).

2.3.3 Lamont og Coleman om hva som motiverer til handling

Andre teoretikere som har hatt noe å si om hva som motiverer til handling er Michèle Lamont og James Coleman. Lamont mener at menneskelig handling er noe som er motivert av verdi og moral (Lamont, 1992). Noe som ligner Weber sin verdirasjonell handlingstype. Derimot, mener Coleman at menneskelig handling styres av en forventning av nytte (Coleman, 1994). Coleman mener at vi er rasjonelle aktører og sosiale strukturer påvirker individuelle handlinger. Individens handlinger er avhengige av eller forklares gjennom sosiale kontekster.

2.4 Det sosiale mennesket

Menneskers atferd henger sammen med hvordan vi opplever eller tolker intensjonen og hensikten med andres handlinger (Levin & Trost, 2005). Vi er innrettet om fremtiden og tolker hva andres handlinger kommer til å være. Etter hvert som vi vokser opp, lærer vi å bli sosialiserte mennesker. Vi lærer hvilke normer og forventninger som finnes i samfunnet. I omgivelsene våre er det et viss antall personer som blir viktige, både i oppveksten og senere i livet. Personen(e) blir «den signifikante andre», mennesker vi lytter til, en vi liker, og en vi på ulike måter etterligner (Levin & Trost, 2005). Den signifikante andre er positiv overfor deg i ulike situasjoner, men trenger ikke være enig med deg om hva som er rett og galt, rimelig og urimelig. Det kan for eksempel være en forelder, en behandler, et søsken, osv.

2.4.1 Selvet

William James mente av selvet er en totalsum av hva et individ mener er sitt (James, 1890). Han mente blant annet at selvet har to komponenter: «I» som er den delen av selvet som er aktiv og handler, og «me» som består av kunnskap om oss selv og hvilke erfaringer vi har. Han skriver videre om hvordan vi mennesker ønsker å bli sett og bety noe, og vi prøver å få oppmerksomhet fra omgivelsene. Vår selvfølelse kommer inn i bildet her. James ser på selvfølelsen som todelt; et subjektivt og et objektivt grunnlag for selvfølelse. Det subjektive handler om de personlige forventningene vi har, og det objektive handler om den oppmerksomheten eller erkjennelsen vi får fra andre.

Charles Horton Cooley er også opptatt av det sosiale selvet (Cooley, 1902). Det sosiale selv består ifølge Cooley av tre grunnleggende komponenter:

1. Vår forestilling om hvordan vi opptrer for andre
2. Vår forestilling om hvordan andre dømmer oss
3. En positiv eller negativ selvfølelse som oppstår ut ifra forestillingene fra første og andre komponent.

2.4.2 Speilselvet

Videre er Cooley's the looking-glass selv – speilselvet, aktuelt (Levin & Trost, 2005). Speilselvet handler om at vi ser andres bilde av oss selv, og gjennom det får vi et eget bilde av oss selv (Cooley, 1902). Speilselvet finnes når vi tolker og oppfatter andres forestillinger, som blant annet er om oss selv. Speilselvet kan begrense muligheter, fordi vi styres av vår egen forestilling om at andre har en forestilling om oss. Jeg kan unngå å gå ut av huset fordi jeg tror at alle andre tenker negativt om meg, eksempelvis.

3.0 Metode

«*Sosiologiske metoder er veier til kunnskap*» (Skotte & Veiden, 2018, s. 52). Gjennom strategier vil en forsker planlegge fremgangsmåter for å avdekke virkeligheten, og det er denne strategien som kalles metode (Jacobsen, 2022). Ulike metoder er fremgangsmåter til å løse problemer og komme med ny kunnskap. I dette kapitlet vil det bli presentert metodevalg, utvalgt forskningsdesign, utvalg av informanter, innsamling av data, forskningsetikk, og begrensninger ved valgt metode.

3.1 Metodevalg

Det skilles vanligvis mellom to ulike måter å innhente kunnskap på, kvantitativ og kvalitativ metode. Begge metodene har styrker og svakheter, og man bør velge den metoden som gir undersøkelsen din best kvalitet. Det er vanlig å benytte seg av kvantitativ metode når man skal behandle store mengder data fra flere enheter, for å kunne si noe om sammenhenger og utbredelse av ulike fenomener. Derimot, er det vanlig å benytte seg av kvalitativ metode når en skal studere sosiale handlingsmønstre og meningsinnhold. Ved kvalitativ metode kan en gå mer i dybden i det man studerer.

I dette prosjektet er det blitt valgt å bruke kvalitativ metode. Det er for å kunne få en dypere forståelse om hva som motiverer til handling, hvordan mennesker opptrer, og hvordan de kan forstå andre og seg selv i en sammenheng med omgivelsene de handler. I kvalitativ forskning vil ofte veien bli til mens man går, og ny kunnskap blir til ut ifra empirien som blir innhentet. Det blir benyttet en induktiv tilnærming, hvor forskeren beveger seg fra empiri til teori (Jacobsen, 2022). Et induktivt forskningsprosjekt er basert på detaljert empirisk materiale og en tydelig teoretisk ambisjon som til slutt skal analyseres (Tjora, 2021). Teorien blir brukt som en rettesnor i analysen, og ikke som et utgangspunkt for oppgaven.

Ved et kvalitativt design vil fordommer og virkelighetsforståelse fra forskeren kunne påvirke empirien som blir innhentet. Derfor vil det være nyttig å gjennomføre intervjuer for å få synspunkter og inntrykk fra flere informanter. Det vil kunne gi en større forståelse av tema, og et virkelighetssyn fra flere ulike informanter. Ut ifra dette vil en induktiv modell innenfor kvalitativ metode, med utføring av intervjuer, være mest hensiktsmessig i dette prosjektet.

3.2 Forskningsdesign og datainnsamling

Forskningsdesign handler om hvem og hva man ønsker å undersøke, og hvilken framgangsmåte som skal benyttes for å fullføre undersøkelsen (Jacobsen, 2022). Oppgaven har fulgt et fenomenologisk forskningsdesign. Ved dette perspektivet forsøker man å forstå informantenes opplevelser og hvordan de reflekterer over dem (Tjora, 2021). Dette forskningsdesignet benytter ofte dybdeintervjuer, som også er valgt for dette prosjektet.

Datainnsamlingsmetoden kan påvirke dataens validitet, og derfor er det viktig å kartlegge om metoden er egnet til å besvare problemstillingen. Datainnsamlingsmetodene for kvalitativ metode er gruppesamtaler, tekstanalyse, observasjon og dybdeintervjuer (Jacobsen, 2022). Ut ifra problemstillingen i denne oppgaven ble det valgt å utføre semistrukturerte dybdeintervjuer. Dybdeintervjuer brukes for å studere holdninger, meninger, erfaringer og opplevelser (Tjora, 2021). På denne måten vil man få svar på spørsmålene, uformet i en intervjuguide, gjennom en fri samtale. Det som kjennerteget et semistrukturert intervju er at intervjuguiden er laget på forhånd, men spørsmålene er åpne og stilles i den rekkefølgen som føles naturlig. Det kan også oppstå flere nye spørsmål som kan være relevante for oppgaven. Ved en slik uformell samtale er det derfor naturlig å velge en semi-strukturert intervjuguide (Jacobsen, 2022). Intervjuguiden ligger under vedlegg.

3.3 Utvalg av informanter

Ved kvalitativ metode ønsker man å bli bedre kjent med informantene, og gjennom dem få kunnskap om fenomenet som skal studeres. I dette tilfellet er interessefeltet organisasjonen NES, arbeidet de gjør, og de ansatte i bedriften. Det er dette som er fenomenet som har blitt studert i dette prosjektet, og derfor ble utvalget av informantene ansatte i NES, Stavanger. Det er vanskelig å avgjøre utvalgsstørrelsen, men etter oppgavens omfang og organisasjonens størrelse, ble det besluttet å utføre dybdeintervjuer med tre ansatte.

Rekruttering av informanter var ikke en vanskelig oppgave, ettersom jeg var kjent med organisasjonen etter praksisopphold der. Derfor var jeg kjent med de ansatte fra før og visste hvor jeg skulle ta kontakt. Men det var fremdeles nødvendig med en formell forespørsel om jeg kunne basere oppgaven min på NES og deres arbeid. Jeg kontaktet lederen i NES på SMS, og spurte om jeg kunne få skrive om NES og intervjuer hun og noen av de andre ansatte. Det

ble positivt tatt imot, og jeg tok videre kontakt med to andre ansatte på Messenger. Det ble også positivt mottatt, og de ville gledelig delta på intervju.

3.4 Intervjuene

Intervjuene ble gjort på NES sitt tilbakeføringssenter. Dette er huset til NES, et samlingspunkt, hvor de ansatte har kontor, de har flere møterom, og en stor stue og kjøkken for alle frivillige og deltagere. Her får man en hjemmefølelse og dette er virkelig et sted man ønsker å oppholde seg. Det ga en komfortabel setting for intervjuene.

Informantene ga samtykke til at intervjuene kunne bli tatt opp på opptak, som jeg gjorde med appen «Diktafon». Dette er en app som er integrert med Nettskjema-tjenesten ved Universitetet i Oslo. Dette er en enkel og sikker måte å gjøre opptak på, som er trygt for både forskeren og informantene. Intervjuene hadde ulik varighet, hvor to av intervjuene varte i ca. 40 minutter og et i ca. 15 minutter. Jeg følte jeg fikk den informasjonen jeg trengte, og at det var riktig valg av metode. Materialet vil bli presentert og analysert senere i oppgaven, under Empiri og Analyse kapittelet.

3.5 Forskningsetikk

Det er viktig med forskningsetiske retningslinjer når det forskes på mennesker. I motsetning til dyr og planter har mennesker evner til å reagere når det gjøres forskning på oss. Forskningsetiske retningslinjer sikrer at forskningen ivaretar informantenes integritet, og sikrer at den produserte kunnskapen er tilgjengelig og åpen for alle (Skotte & Veiden, 2018). Etter personopplysningsloven stilles det krav til elektronisk eller skriftlig samtykke, hvor informanten godtar at forskeren behandler deres opplysninger (Jacobsen, 2022). Basert på en mal fra NSD utformet jeg et individuelt meldeskjema, som jeg sendte til deltagerne på forhånd slik at de kunne lese det før intervjudagen. Her det står noe om målet for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for informantene. Jeg tok med skjemaet i papirform, og informantene signerte på samtykkeerklæringen. Skjemaet ligger under vedlegg.

3.6 Metodens begrensninger

En induktiv tilnærming er knyttet til fortolkende vitenskap, hvor man er nysgjerrig på noe og ønsker å tolke empirisk materiale for å kunne forstå et fenomen (Tjora, 2021). Dette er noe som kan skape usikkerhet. Man får ikke et tydelig svar på hvordan noe virkelig er, man kan aldri vite noe helt sikkert, og man kan ikke forvente å skulle komme frem med en universell generalisering. Så ulempen med denne metoden er at man ikke helt sikkert kan få et 100% sikkert svar. Å gjøre intervjuer med tre informanter som er ansatt i NES i Stavanger vil ikke gi et svar som er like representativt for andre Røde Kors` NES andre steder i Norge. De kan ha andre erfaringer med straffedømte og frivillige, som kan gi ulike synspunkt og oppfatninger.

En annen faktor som kan påvirke resultatene er min tolkning. Ikke alle tolkninger kan være like gode, men ulike forståelser for ulike fenomener kan også være gyldig, fruktbar og pålitelig. Vi må *«forsone oss med at en gjennomtenkt tilnærming har gjort oss i stand til å utforske et aktuelt tema på en nyansert måte, med respekt for de involverte, og formidle med åpenhet og mulighet for vurdering og kritikk»* (Tjora, 2021, s. 167). Mine tolkninger og utførelse av prosjektet kunne vært gjort annerledes av en annen forsker, men resultatene kan være like gyldige.

4.0 Empiri og Analyse

Dette kapittelet vil presentere empiri og analyse av problemstillingen «Hvordan arbeider en frivillig organisasjon med straffedømte etter løslatelse, og hva er motivasjonen med å jobbe i Nettverk Etter Soning?». Empirien er resultatene fra intervjuene som ble utført, som vil bli presentert og drøftet opp mot det teoretiske materialet. Det gjøres oppmerksom på at de tre informantene vil bli omtalt som informant 1, 2 og 3, og de tidligere straffedømte som er medlem i NES blir omtalt som «deltager». Av anonymiseringshensyn vil alle informantene bli beskrevet med pronomeren «han», ettersom informantene består av én kvinne og to menn.

4.1 Betydningen av å jobbe i NES

For å svare på problemstillingen om hva motivasjonen er med å jobbe i NES, ble informantene spurt om hvorfor de ønsket å jobbe i NES, og hvilken motivasjon de hadde for dette. Med Østerbergs fortolkende sosiologi gjøres handlinger i nåtid, men hensikten tilhører fortiden (Østerberg, 1993). Handlingen begrunnes altså med hensikten. I denne sammenheng vil hensikten være motivasjonen for å jobbe i NES, og handlingen er selve jobben de gjør. Motivasjonen informantene fortalte de hadde var det å kunne bidra til at andre får orden på livet, det å kunne være en liten brikke i at noen kan få livet sitt på rett kjør, og det å se endring og betydningen endringen har. Å kunne se resultater og føle at de har en viktig rolle i noen andres liv gir en motivasjon og et ønske om å gjøre den jobben de gjør, det er det som er hensikten bak handlingen.

Som nevnt i teoridelen mener Michèle Lamont at menneskelig handling er motivert av verdi og moral (Lamont, 1992). Noe som i denne sammenheng stemmer med hva informantene fortalte i intervjuene. Informant 3 fortalte at han ønsker å jobbe i NES fordi han ser verdien av at noen er med de straffedømte i overgangen fra fengsel til samfunn, og det er ofte avgjørende for at noen skal lykkes i den overgangen. Et annet eksempel hvor det ser ut til at handling er drevet av moral og verdi er hos informant 1. Han fortalte at før han begynte i jobben hos NES var han leder for en bedrift i mange år, med over 100 ansatte. Han tok inn et par fra NAV som ikke klarte å finne jobb selv, og så fort at de ble godt integrert med de andre ansatte. Dette var personer som manglet trygge venner og selvtillit, og var litt på kjøret. Han så en selvfølelse vokse i dem, og det ga han et kick å se at han kunne være med på å gjøre en forskjell med folk.

Eksemplene fra informant 1 og 3 kan også sees i lys av James Coleman sin teori om at menneskelig handling er styrt av en forventning om nytte (Coleman, 1994). Her vil nytten være det jobben gjør for samfunnet, enkeltindivider og relasjoner. Informant 3 fortalte at *«det er på en måte en jobb som har så stor innvirkning ut ifra den straffedømte sitt perspektiv, men også for familie, unger og alle som er rundt personen. Samtidig som det er samfunnsnyttig og økonomisk også»*. De tre informantene fortalte også at deres arbeid er samfunnsøkonomisk riktig. Dersom de klarer å snu en straffedømt i 35 års alderen fra å være kriminell til å komme ut i arbeid og betale skatt, vil det spare samfunnet 25-30 millioner kroner. De ser en nytte i den jobben de gjør, og det er mye av drivkraften for arbeidet.

Det kan dras linjer mellom Østerbergs teori om menneskelig handling og Webers handlingstyper, om hva som driver oss i ulike former for handling. Å jobbe i NES kan forklares ut ifra formålsrasjonell handling. Informantene har et mål de ønsker å oppnå. Ikke et mål i form av lønn, som informant 1 fortalte: *«vi er ikke lønnsledere, og det skal vi heller ikke være. Folk vet stort sett at det er ikke derfor vi er her»*. Målet er å hjelpe mennesker. Informant 1 fortalte at han tidligere var bilselger og sammenligner den jobben og jobben i NES. I bilbransjen er de opptatt av business og å selge mest mulig. De var opptatt av å begynne å selge el-biler for å vise at de var på den grønne siden slik at de fikk et bra image. Derimot var valget om å jobbe i NES vurdert etter hvilken betydning det har for andre mennesker. *«Nå er det kult å vise at vi bidrar på det menneskelige plan»*, fortalte informant 1. Han gikk fra å handle formålsrasjonelt ved å nå et mål om et bra image i bilbransjen, til målet om et image hvor han viser at han bidrar på et menneskelig plan.

Weber sin teori om det verdirasjonelle mennesket kommer også til syne i intervjuene. Dette handler om at den rasjonelle aktøren handler etter normer og verdier uten å ha et mål i sikte. Verdirasjonell handling kommer særlig til syne når informant 2 svarer på hvorfor han ønsker å jobbe i NES. Han var frivillig i NES før han ble ansatt, og fortalte om hvordan jobben han gjorde som frivillig og som ansatt gir enormt mye. Han tror alle har godt av å bli kjent med folk som er helt annerledes enn seg selv. *«Jeg tror mange av de straffedømte/rusmisbrukere har godt av å treffe meg og. Å få se hvordan livet har vært for meg, hvordan livet er som streit, hva tenker streite folk»*. Et tankesprang er at han som en verdirasjonell aktør kan være til hjelp for de mer affektive aktørene som ikke handler rasjonelt, de som gjør kriminelle handlinger styrt av spontanitet og følelser. Eller verdirasjonelle aktører som er i et miljø styrt

av kriminalitet og rus og som har skapt normer og verdier som er avvikende fra resten av samfunnets normer og verdier. Han som verdirasjonell aktør kan lære deltagerne i NES hvordan en streng eller «normal» person tenker og handler, og kan være til inspirasjon eller gi dem lærdom. Han fortalte også hvordan han selv også har godt av å bli justert, både på en del av hans fordommer, men også på en del informasjon som han sitter på om livet, rusen og kriminalitet:

Jeg lærer noe om hvordan det er å komme fra helt forskjellige bakgrunner og ta valg som er mer eller mindre umulige å unngå. Også får jeg testa meg selv litt i forhold til ting som jeg synes er lette å velge vekk, som for andre er veldig vanskelig å velge vekk. Og da må jeg prøve å finne løsninger og prøve å skjønne hva som trigger det som gjør at du tar det dumme valget, når du har andre valg og.

Som Becker skriver om er det i sosiale fellesskap man lærer å omgås med andre mennesker, gjennom interaksjon forstår vi hva som kreves av oss selv som mennesker, og det er her vi lærer grensene mellom det som er normalt og det som avviker (Becker, 1963). Ved å bli medlem i NES vil deltagerne i dette nye nettverket uten rus og kriminalitet lære på nytt hva som kreves av de som mennesker, og lære nye grenser mellom hva som er normalt og det som er avvikende.

4.2 Et spørsmål om å fjerne det kriminelle stemplet

Det er ikke til å legge skjul på at det ligger mye fordommer hos mennesker som har sittet i fengsel. De blir stemplet som kriminelle, får et stigma knyttet til negative karaktertrekk eller ikke-individuelle faktorer, og de er sosiale avvikere. Men hvordan kan de bli kvitt dette etter fullført soning? Er det i det hele tatt mulig å fjerne det, eller kan det endres? Informantene ble spurt i intervjuene om deres arbeid kan være med på å fjerne dette kriminelle stempelen, og hvordan de opplever at deltagerne blir mottatt av samfunnet.

Et litt annet syn på det er å stille spørsmålet om hvorfor det skal fjernes. «*Det kan selvfølgelig fjernes hvis vedkommende vil det. Men jeg er nok litt imot strømmen, jeg mener at hvorfor skal du fjerne det?*», fortalte informant 1. Som nevnt i teorikapittelet sier stempelingsteorien noe om at stemplingsprosessen gjør det vanskelig å komme inn igjen i normale hverdagsrutiner (Becker, 1963/1973). Som det å skulle komme ut på arbeidsmarkedet igjen

etter soning. Det kan være enda vanskeligere dersom man går rundt og føler det står stemplet «kriminell» i pannen. Dette er noe NES forsøker å hjelpe til med, og en av informantene har som oppgave å få deltagerne ut på arbeidsmarkedet. Det er ikke slik at de da må fjerne stempelet for å skulle finne jobb, informant 2 fortalte at han tror mange i samfunnet har en tilgivende holdning overfor en straffedømt som angrer sine «synder». Informanten som jobber med å få de ut i arbeid fortalte at det ikke er vanskelig å finne jobb, og arbeidsgivere synes det er kult å kunne bidra. *«Jeg har ikke hatt noen arbeidere som føler de har blitt sett ned på. Alle heier på dem, alle arbeidsgivere har lyst til at det skal fungere»*. Dersom de klarer «å eie det», stå med hodet hevet og fortelle at du tidligere har vært en kjeltring, så er det å vinne på sin måte. Det vil også åpne en del dører.

Informant 3 fortalte at arbeidet i NES ikke vil fjerne stempelet, men kan være med på å redusere det. Det kan være med på å redusere usikkerheten og frykten rundt de straffedømte, og endre stigma de har rundt seg. Egenskapene de har som har fått dem inn i fengsel blir sett ned på, og stigmaet består av de reaksjonene de blir møtt med som kan gi en sosial smerte (Goffman, 1986). Ifølge stigmaene Goffman opererer med er det stigma knyttet til kroppslige uttrykk og egenskaper de kriminelle har. Eller stigma knyttet til ikke-individuelle faktorer, hvor en person for eksempel kan ha et stigma rundt seg fordi de har vært i fengsel. Dette er noe arbeidet i NES kan være med på å redusere. Lærdom kan bryte ned fordommer. Informant 2 fortalte om at han i tiden som frivillig og ansatt har brutt ned en del fordommer. Han fortalte også at han tror at den stadig større oppmerksomheten til NES er med på at folk ser litt annerledes på det. Men også at Norge har kommet langt på dette området, i forhold til andre land, fordi vi som samfunn slår opp en del åpne dører. Som informant 2 fortalte: *«Jeg vet at folk kan endre seg, jeg vet at folk kan skjerpe seg etter fengsel»*.

Om ikke det kriminelle stempelet kan fjernes, så er det mulig at berøringsangsten kan bli fjernet. Informant 2 fortalte videre at han tror litt av det med berøringsangst er noe han kan være med på å ta vekk. Noe han har tenkt mye på i det siste var dette i forhold til seksualforbrytere, noe det ligger ekstremt mye fordommer rundt, også innenfor det kriminelle miljøet hvor de ligger i en slags lavkaste. Det kan tenkes at disse menneskene har man ikke lyst til å hjelpe i samme grad som en som «kun» har gjort et innbrudd. De har gjort en avvikende handling som utløser sterkere negative reaksjoner enn andre kriminelle handlinger. Men informant 2 fortalte at han har lært en del om det og sett at disse menneskene trenger i stor grad den hjelpen de kan få for å håndtere stigma rundt dem. De trenger at noen ser de og

hører på dem og er med de på veien tilbake igjen. Der mener han de kan ha en viktig jobb å gjøre. Han fortalte videre:

Men så klart er det noen helt uheldelige, som har det som legning, og som ikke kan komme ut av det. Men de aller fleste seksualforbrytere er jo ikke sånn. De er jo ikke en overfallsmann som ligger i busken og hopper over noen. De er kanskje noen som har vært på nettet og sett ting som de ikke skulle gjort, eller ligget med noen når de var fulle og ikke helt bedt om riktig tillatelse eller sånt. Men jeg skal ikke si at det kan skje med oss alle, for det kan det ikke. Men som kan ta vekk litt av det der demonbildet vi har om seksualforbrytere. Det er ganske mange 19-åringere som sitter i fengsel fordi de lå med kjæresten som var 16 år og trodde alt var fint, og de er jo ikke noen dyr.

Fjerning eller redusering av det kriminelle stempelen og stigma rundt dem henger sammen med graden av livsstilsendring. Mange vil kanskje si «en gang tyv alltid tyv». Informant 1 fortalte at når deltagerne begynner å gå på jobb og de faktisk mottar lønn, har de kommet til et annet nivå som gjør at selvtillit begynner å komme. Han fortalte om hvordan han tror alle trenger en plass å skinne. «Alle har behov for å være god i noe, og hvis du har kommet ut av noe sånt så har du virkelig noe å skryte av. Du har fått til noe som mange sliter med å få til. Var du kanskje ikke god i fotball eller fikk ikke den kuleste gjengen på noen måte, så da ble jeg med i en gjeng, for da hevder jeg meg med det. Så jeg tror alle trenger en plass å skinne». Videre om dette ble informantene spurt om hvordan deres arbeid kan påvirke selve deltageren.

4.3 Agent i sitt eget liv

En del ting som straffedømte, tidligere straffedømte og rusmisbrukere sliter med er dårlig selvbilde, dårlige dager, økonomiske problemer, osv. Dette er ting alle kan slite med, så spørsmålet blir hvordan man kan takle det. Informantene ble blant annet spurt om hva de gjør for å hjelpe de straffedømte etter løslatelse, hvordan de tror deres arbeid påvirker selve deltageren, og på hvilken måte det påvirker deltagerens livskvalitet. Hva gjør arbeidet deres for selvet, og for selvfølelsen?

NES har kontakt med de straffedømte før de kommer ut av fengsel. De heter «Nettverk Etter Soning», men de hjelper også mennesker som ikke har sonet, som blant annet har utfordringer med rus. Gjentakende fra alle informantene er deres grunnlag om at du skal være villig til

endring for å være deltager i NES. En som ikke ønsker endring, som kanskje vil ruse seg litt inniblant, får ikke være hos dem. De må være psykisk stabile, rusfri og motivert for varig endring. Informant 3 fortalte at de deler arbeidet inn i tre kategorier: arbeid, fritid og gjeldsproblematikk. De får arbeidstrening med arbeidsleder, de får ulike aktivitetstilbud, hjelp med gjeld, advokat, osv. «*Jeg føler vi virkelig stiller opp*» fortalte informant 1. Dersom de har motivasjonen til å gjøre noe med problemene de har og klarer å stå i det, så får de hjelp av NES.

Alle mennesker har et ønske om å bli sett og bety noe. Vi har en selvfølelse som handler om personlige forventninger og oppmerksomhet eller erkjennelse fra andre rundt oss (James, 1890). Det som kan styrke selvfølelsen er den oppmerksomheten i form av at det er noen som ser deg og ønsker å hjelpe. «*Jeg tror de oppfatter at vi aksepterer de for den de er, får de en knekk eller ryker, så er døra åpen igjen om et år eller to når de dukker opp igjen*» fortalte informant 1.

Det kan være vanskelig for noen å skulle håndtere problemer man står ovenfor.

Rusmisbrukere og straffedømte som handler urasjonelt og tar ofte affektuelle valg sliter særlig med å takle tunge valg i en overgangsfase hvor de vil ut av rusen og det kriminelle. Informant 1 sier noe om hvordan han har hatt noen samtaler om dette med deltagere. Han hadde en deltager som gikk på en sprekk som mente han hadde sklidd på en bananskall. Informanten hadde da stilt spørsmålet om det er en god måte å se det på? Han hadde heller tenkt å si at han hadde to valg, det ene var å ruse seg for å glemme og få litt fred, og det andre var å ikke ruse seg og gå løs på problemet og jobbe med det, sånn som vi andre gjør. «*Ja du skal få lov til å komme tilbake om du sprakk, men det var ikke sånn at det var noen andre som gjorde at du sprakk. Det var deg selv som valgte å gå den veien*».

Informant 2 opplever at deltagerne ofte ikke har sett seg selv fra et utenfra perspektiv. Cooley sitt speilselv handler om at vi blir styrt av en forestilling om at andre har en forestilling om oss (Cooley, 1902). «*Noe jeg har tenkt mye på i det siste er det å våge å holde oppe et speil av og til. Det ser jeg at mange av våre deltagere ikke har vært utsatt for selv, de har ikke sett seg selv fra utsiden*», fortalte informant 2. De mangler dette speilselvet. Han ser at mange gir uttrykk for ting som tyder på lite refleksjon, og de har ikke reflektert så mye på ting de sier. Det kan være ingen har konfrontert de med ting før og derfor ikke tenkt så mye over det. De ser ikke gjennom speilselvet at de eksisterer i en sammenheng, at de er i et system som har

som hovedoppgave å ta vare på deg, som NAV og kriminalomsorgen. Dersom de tenker at disse støtteapparatene er dine fiender har de havnet i et blindspor. Informant 2 pleier derfor av og til å holde opp et speil, og si:

Ja, kanskje du er en liten «idiot» selv. Du er en agent i ditt eget liv. Du er ikke et offer. Det er ikke sann at alle ting bare påvirker deg. Det er ikke sann at du har havna i rusen, havna i en sprekk, havna i gjeldsuføre. Du har en mulighet til å selv påvirke det ... Jeg tror at mange av våre deltagere ikke skjønner at de er agent i sitt eget liv, og har en mulighet til å påvirke det ... Det er klart det er mange som er sure på et liv som har vært tungt, og jeg ser helt klart at det å vokse opp med en alkoholisert far eller voldelig far, det gir jo andre rammer på livet enn det jeg har. Men til syvende og sist er det du selv som må ta det valget.

Det gjør godt for det sosiale selvet når en har en forestilling om at du opptrer bra for andre, oppfatter at andre har en positiv bedømmelse av deg, og dette danner en positiv selvfølelse. Spesielt når det gjelder rus opplever de at de har liten påvirkning på om folk kommer seg ut av det eller ikke. Det er et valg de selv må ta inni hodet og bare bestemme seg for det. Men det de i NES kan gjøre er å legge til rette, og de kan være med å skyve. Tilbake til det informantene svarte om hvorfor de ønsker å jobbe i NES, det at det gjør noe godt for de også. Det er en vinn-vinn-situasjon, hvor både giveren og mottakeren sitter igjen med en god følelse. Det gjør noe godt for sitt eget selv og for noens andre selv å kunne være en brikke i at noen oppnår en endring i livet.

4.4 Et forhold mellom makt og tillit

Selvskapte mentale murer skaper ofte personlige barrierer som begrenser de innsattes handlingsrom utenfor fengslet (Jacobsen, 2018). Er disse mentale murene og personlige barrierene noe de i NES kan hjelpe å bryte ned? Sett gjennom Foucault sine sosiologiske briller vil en «governmentality» (Read, 2008) lage rammer for at de domfelte selv kan gjøre det som skal til for å bli «normal» og lovgyldig. En type makt NES mulig kan kategoriseres innenfor.

Hjelpeorganisasjoner kan utføre en produktiv makt, som ifølge Foucault er en skapende og muliggjørende makt (Foucault, 1999). NES skaper og muliggjør et nytt nettverk utenfor rus

og kriminalitet, fritidsaktiviteter, arbeid, osv. Men de har makten om å stille kriterier for at deltagerne skal få mulighet til dette. De må blant annet holde seg rusfri, de må vise at de er motivert for varig endring, og de må være psykisk stabile. Om deltagerne klarer dette har de muligheten til å kunne bygge et helt nytt liv, og kanskje gjenopprette familierelasjoner som de mistet til rusen og kriminaliteten.

I lys av Foucault sin teori om «selvets teknologier» vil deltagerne i NES få en mulighet til å lære seg selv å kjenne, skape en selvrefleksivitet og kunne gjøre en endring i livet. Ved å få støtte vil deltagerne styre livet sitt i en positiv retning og forme sitt eget positive selv. Fra å være en person styrt av kriminalitet og rus vil de gjennom NES, og gjennom den «signifikante andre» (Levin & Trost, 2005), transformere seg selv til et selv, eller rettere sagt bli en bedre versjon av seg selv. Denne signifikante andre i denne sammenheng blir en person som er viktig for deg, et menneske man liker, lytter til og på ulike måter etterligner. I NES kan deltagerne kobles opp mot en frivillig, som de kaller for «kobling». Den ene informanten fortalte at han tidligere var frivillig før han ble ansatt, og var kobling med straffedømte. Med disse dro han på sykkelturner, gikk tur, drakk kaffe og pratet om det vanlige. Han ble den signifikante andre for noen som ønsket et liv som han har, og var en de kunne se opp til.

Det som kan skille frivillige organisasjoner fra andre organisasjoner er hvordan de utøver en produktiv makt fremfor repressiv makt som begrenser handlingsmuligheter. Det skaper en tillit på et helt annet nivå når du ikke er en del av systemet, men ønsker å hjelpe uten å få lønn for det. Informanten som tidligere var frivillig, fortalte at tilliten til de frivillige kommer nesten fra første sekund. *«Jeg har lyst til å bruke tid på deg fordi jeg synes det er viktig, eller jeg tenker kanskje du trenger det. Og det skiller oss fra systemet på en sånn enorm måte som gjør at jeg tror vi er kanskje nødvendige i en sånn jobb»*. Tillit til systemet er derfor avhengig av hvilken kontakt man oppnår med den som representerer systemet, og den styrkes når den kontakten er gjennom en frivillig.

I hjelpeorganisasjoner er det fort gjort at maktforholdet blir skjevt fordelt, noe som kan være utfordrende når det kommer til tillit. Å gi tillit til tidligere straffedømte kan være risikabelt, derfor er dette noe som må bygges opp fra begge parter. Deltagerne som får mulighet til å komme seg ut i arbeid får en tillit, og makten kommer til syne her fordi de får avtaler de må forholde seg til som andre ikke har. Dette kommer til nytte for at tilliten ikke skal misbrukes.

5.0 Avslutning

I denne oppgaven er det gjennomført semistrukturerte intervjuer av ansatte i NES. Sammen med valgt teori har jeg anvendt denne empirien i et forsøk på å svare på problemstillingen; *Hvordan arbeider en frivillig organisasjon med straffedømte etter løslatelse, og hva er motivasjonen med å jobbe i NES?*

Det kan dras linjer mellom flere ulike teorier for å begrunne handling. Som mennesker er det ikke slik at vi stopper opp og tenker over hvorfor vi handler som vi gjør i ulike situasjoner. Men i ettertid kan man tenke og analysere og plassere handlinger i ulike rammer. Empirien ble blant annet sett i lys av Østerbergs fortolkende sosiologi om at handling har en hensikt. I denne sammenheng er motivasjonsfaktoren hensikten bak handlingen om å jobbe i NES og arbeidet de gjør. De ansattes motivasjon for å jobbe i NES var det å kunne bidra til at andre får orden på livet, være en brikke i at noen kan få livet sitt på rett kjør, og det å se endring og betydningen det har.

Det ble også trukket tråder til teorier om menneskelig handling fra Lamont, Coleman og Weber. Det kom frem i intervjuene at å jobbe i NES er motivert av verdier og moral, slik Lamont tenkte. Motivasjonen kan også sees i lys av Coleman sin teori, og det ble funnet at handlingen også er styrt av en forventning om nytte. Til slutt ble empirien belyst ut ifra Weber sine handlingstyper, og det ble merket at å jobbe i NES kan forklares ut ifra formålsrasjonell handling, men også verdirasjonell handling. Derfor kan det konkluderes med at de ansatte i NES er rasjonelle mennesker, og handler både etter formål og verdi. Derimot ble det luftet at deltagerne og målgruppen de jobber med tenker ofte ikke rasjonelt på samme måte, og tar ofte affektuelle valg. Men dette er noe NES prøver å hjelpe de med å endre, og i NES får deltagerne mulighet til å skape et nytt nettverk og kan på nytt lære hva som kreves av de som mennesker og grensene mellom det som er normalt og avvikende.

De ansatte i NES jobber hovedsakelig med å skaffe arbeid, legge til rette for fritidsaktiviteter og hjelper de med gjeldsproblematikk. De er med på å skape og muliggjøre et nytt nettverk uten rus og kriminalitet. Dette gjør godt for de ansatte, de frivillige, og selve deltagerne som er i hovedfokus. Teorier om selvet har vært særlig relevant i denne oppgaven, og i denne sammenheng ble empirien drøftet opp mot William James' teori om selvet og selvfølelse. Det gjør godt for sitt eget selv og for noens andre sosiale selv å kunne være en brikke i at noen

oppnår en positiv endring i livet. Det ble funnet at arbeidet i NES er med på å styrke selvfølelsen til deltagerne, ved at de blant annet blir sett og de opplever å få en «signifikat andre»; en kobling som ønsker å være der for dem og hjelpe dem. Det ble også trukket inn Cooley sin teori om speilselvet, og det ble medelt at mange av deltagerne i NES ikke tenker over at de har et speilselv. NES er med på å få de til å se seg selv fra et utenfra perspektiv, få de til å forstå at de er agenten i sitt eget liv, og det er kun dem selv som kan velge å gjøre en endring i livet.

Det ble drøftet om arbeidet i NES kan være med på å fjerne det kriminelle stampelet og stigma rundt dem. Sett ut ifra stigmaene Goffman opererer med ble det funnet at flere deltagere i NES har stigma knyttet til kroppslige uttrykk og egenskaper og ikke-individuelle faktorer, som er vanlig stigma knyttet til kriminelle. Stigma og det kriminelle stampelet kan fjernes dersom deltageren har lyst til det, men det stilles også spørsmål om hvorfor de skal fjerne det. Det er mulig at dersom en ikke prøver å skjule det kriminelle stampelet, kan det skape en type tillit. Om det ikke kan fjernes helt, så kan arbeidet til NES være med på å redusere det, eller endre det fra å være stemplet som kriminell til tidligere kriminell.

Til slutt ble det drøftet om det finnes et forhold mellom makt og tillit i NES. Det ble luftet om NES har en form for «governmentality», et begrep fra Foucault, hvor de lager rammer for at de straffedømte selv kan gjøre det som skal bli til for å bli «normal» og lovgyldig. Videre ble det funnet at NES og andre hjelpeorganisasjoner utfører en produktiv makt, som ifølge Foucault er en skapende og muliggjørende makt. Dette er med på å skape tillit. Det ble fortalt at det er stor tillit til de frivillige, fordi de ønsker å hjelpe uten å få lønn for det. Men det ble også drøftet om maktforhold blir skjevt fordelt i hjelpeorganisasjoner, som kan være utfordrende når det kommer til tillit. Det kan være risikabelt å gi for mye tillit til tidligere straffedømte, samtidig som det er viktig å vise at tilliten er der.

5.1 Videre forskning

I denne studien er det vist hvordan NES hjelper straffedømte i livet etter soning, og hvilke tanker og holdninger de ansatte i NES har rundt dette. Det kunne vært interessant å utvide studiet, og hentet empiri fra flere parter innenfor NES. Intervjuer med frivillige og deltagere i NES kunne gitt flere synspunkter og vært med på å styrke resultatenes generalisering. Men på grunnlag av studiets begrensning har det vært nødvendig med et selektivt utvalg av informanter. Til ettertanke hadde det vært interessant å forske videre på samfunnets tilgivende holdning, og utforske hvilken holdning resten av samfunnet har overfor de som skal ut av fengsel. Hvilke fordommer finnes det der ute, hvilken kunnskap har resten av samfunnet, og hvilken grad av tilgivelse har vi?

6.0 Referanser

- Aakvaag, Gunnar. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Becker, Howard. (1963/1973). *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviances*. New York: The Free Press.
- Coleman, James. (1994). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Cooley, Charles H. (1983). Human Nature and the Social order. Rieff, Philip (Introduction); Mead, George Herbert (Foreword). New Brunswick: Transaction Publishers.
- Foucault, Michel. (1988). A seminar with Michel Foucault: Technologies of the self. Martin, Luther H.; Gutman, Huck; Hutton, Patrick H (Editors). Amherst: University of Massachusetts Press.
- Foucault, Michel. (1999). *Overvåkning og straff*. Dag Østerberg. Oslo: Gyldendal.
- Giddens, Anthony. (1994). *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goffman, Erving. (1986). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
- Grimen, Harald. (2001, desember 10). Tillit og makt - tre sammenhenger. *Tidsskrift for den norske legeforening*.
- Jacobsen, Dag. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Jacobsen, Nina. B. (2018). Fengsel og frihet: gjengangeres sonings erfaringer. Rye, Johan Fredrik; Lundeberg, Ingrid Rindal (Red.), *Fengslende sosiologi, makt, straff og identitet i Trondheims fengsler*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- James, William. (1890 (1952)). *Principles of Psychology*. USA: William Benton.
- Kriminalomsorgen. *Livet etter soning*. Hentet fra Kriminalomsorgen.no: <https://www.kriminalomsorgen.no/etter-soning.516319.no.html>
- Lamont, Michèle. (1992). *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and the American Upper-Middle Class*. Chicago: University of Chicago press.
- Levin, Irene, & Trost, Jan. (2005). *Hverdagsliv og samhandling, med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Merquior, J. G. (2008). *Foucault*. London: Fontana Press.
- Olsen, Benedicte. C. (2018). *Makt - et fenomen med mange fasetter*. Olsen, Benedicte C. Rappana; Farstad, Gunhild R. (red.). *I Sosiologi i sosialfagene*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Olsen, Benedicte C. Rappana; Farstad, Gunhild R.; Skotte, Pernille S.. (2018). Det som sosialt skiller seg ut. I *Sosiologi i sosialfagene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pontell, Henry N.; Rosoff, Stephen M. (2011). *Social Deviance, readings in theory and research*. New York: Mc Graw Hill.
- Røde Kors. *Nettverk etter soning*. Hentet fra Røde Kors:
<https://www.rodekors.no/tilbudene/nettverksarbeid/nettverk-etter-soning/>
- Read, Jason. (2008). A Genealogy of Homo-Economicus: Neoliberalism and the Production of Subjectivity. *Foucault Studies*, p. 25. The University of Southern Maine.
- Rye, Johan F. & Lundeberg, Ingrid R. (2018). *Fengslende sosiologi, makt, straff og identitet i Trondheims fengsler*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Skotte, Pernille S.; Veiden, Pål (2018). Om teori og metode. Olsen, Benedicte C. Rappana; Farstad, Gunhild R. (red.) *Sosiologi i sosialfagene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- St.meld. nr. 37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (kriminalomsorgsmelding)*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Tjora, Aksel. (2021). Den induktive tilnærmingen. I *En smak av forskning. Bacheloroppgaven som prosjekt, prosess og produkt*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Veiden, Pål (2018). Sosiologiens klassikere og deres problemstillinger. Olsen, Benedicte C. Rappana; Farstad, Gunhild R. (red.), *Sosiologi i sosialfagene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Weber, Max. (1905/1995). *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Pax forlag.
- Østerberg, Dag. (1993). *Fortolkende sosiologi 1*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide til forskningsprosjektet «Livet etter soning»

Problemstilling:

Hvordan arbeider en frivillig organisasjon med straffedømte etter løslatelse, og hva er motivasjonen med å jobbe i Nettverk Etter Soning?

Spørsmål til intervju:

1. Hvorfor ønsker du å jobbe i NES? Hva er motivasjonen?
2. Hva gjør NES for å hjelpe straffedømte etter løslatelse?
3. Hvordan tror du arbeidet du gjør påvirker selve deltageren? På hvilken måte påvirker ditt arbeid livskvaliteten deres?
4. Hvordan tror du at ditt arbeid kan påvirke samfunnet?
5. Hvordan opplever du at deltagerne blir mottatt av samfunnet?
6. Hvilken betydning har frivillighet for NES?
7. Hva tror du det har å si at deltagerne møter en frivillig vs. en ansatt?
8. Tror du at ditt arbeid kan være med på å fjerne det kriminelle stemplet mange kanskje får? Hvordan kan ditt arbeid være med på å fjerne dette?
9. Hvordan er det å skille jobb og privatliv? Føler du at du har en rolle som en ansatt?
10. Hvorfor tror du folk ønsker å jobbe frivillig i NES?

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet «*Livet etter soning*»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er en bacheloroppgave i sosiologi ved Universitetet i Stavanger. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en bacheloroppgave som skal undersøke hvordan en frivillig organisasjon arbeider med straffedømte etter løslatelse, og hva motivasjonen er med å jobbe i Nettverk Etter Soning.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Stavanger, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for medie- og samfunnsfag er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg spør om du vil delta ettersom du er ansatt i Nettverk Etter Soning, Røde Kors. Jeg har også spurt andre ansatte i NES om å delta. Ettersom jeg ønsker å undersøke hva Røde Kors ønsker å oppnå med NES, ønsker jeg å intervju de ansatte i NES.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, ønsker jeg å utføre et intervju. Det vil vare i ca. 45 minutter, og vil bli tatt opp på lydopptak. Lydopptaket vil bli tatt opp via appen Diktafon, hvor lydopptaket sendes til Nettskjema.no, som er en sikker løsning for datainnsamling brukt til forskning.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Ved Universitetet i Stavanger er det kun meg og min veileder som vil ha tilgang til informasjonen.
- Ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene dine. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Alle data blir lagret innelåst eller kryptert.

Jeg kommer ikke til å oppgi navnet ditt i oppgaven. Men vil oppgi at jeg har intervjuet ansatte i NES.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 31.07.23. Etter prosjektslutt vil dine personopplysninger, inkludert lydopptak, bli slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Stavanger, ved

- *Anny Fattnes Eriksen*, annyeriksen1@gmail.com, tlf: 94978988
- *Håkon Larsen*, haklar@oslomet.no
- Vårt personvernombud ved: Rolf Jegervatn, rolf.jegervatn@uis.no, tlf: 5183308

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Håkon Larsen
(Forsker/veileder)

Anny Fattnes Eriksen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*livet etter soning*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)